

ARCHITEKTŪRA PARODOJE (LIETUVOS ATVEJIS)

Asta Visminaitė¹, Julija Reklaitė²

¹Kultūros platforma „KultFliuksas“, Antakalnio g. 88-15, 10204 Vilnius, Lietuva

²Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Architektūros fakultetas,

Pylimo g. 26/Trakų g. 1, 01132 Vilnius, Lietuva

El. paštas: ¹asta.visminaitė@gmail.com; ²julija.reklaite@gmail.com

Įteikta 2010 12 06

Santrauka. Straipsnio pavadinimas atskleidžia pasirinktos temos dviprasmiškumą ir dvilypį architektūros vaidmenį: architektūra gali būti suvokiama ir kaip parodoje analizuojamas objektas ar problema (architektūros paroda), ir kaip parodą formuojantis elementas (parodos architektūra). Tekste siekiama atskleisti šio santykio dualumą, o kartu įrodyti, kad kai kalbama apie architektūros bei jos konteksto santykį – imamos vartoti tarpdiscipliniškumo ir kolaboracijos sąvokos, tuomet santykis tarp objekto ir jo eksponavimo būdo kinta, o riba tarp to, kas yra architektūra parodoje, ir kas yra parodos architektūra – išnyksta.

Straipsnyje pristatant parodų tipus ir parodų architektūros lygmenis bei kolaboracines formas aptariamas Lietuvos parodinis kontekstas, analizuojamos šandieninės situacijos sąlygos ir priežastys. Nagrinėjant parodų architektūros temą išskirti trys parodų tipai, tai dokumentuojančiosios, tiriančiosios ir apibendrinančiosios praktikos, kurios skiriasi analizės ir kuravimo būdais bei tikslais. Analizuojant parodų architektūros arba architektūros pristatymo būdus išskirti trys – 2d, 3d ir 4d – lygmenys, kurie, be instaliavimo būdo, skiriasi žiūrovo įtraukimo bei informacijos interpretavimo lygiu.

Reikšminiai žodžiai: architektūra kaip medija, paroda kaip laboratorija, architektūros kultūra, kismas, identitetas, parodos ir architektūros sąvoka, kolaboracija.

„Paroda: teikti, pasiūlyti;

Manifestacija: perteikti manifestą;

Ekspozicija: absoliučiai išreikšti išorę –

yra juridiniai, retoriniai, politiniai ir filosofiniai terminai“

Jean-Francois Lyotard

Įvadas

Architektūros, jos formos, funkcijos ir reikšmės suvokimas medių prisotintoje visuomenėje nuolat kinta. Iš vienos pusės – architektūra suvokiama ne tik kaip funkcijų talpykla, bet ir kaip medija; įvaizdžio, fotogeniškumo, galios formavimo elementas ir simbolis. Iš kitos pusės – parodos sąvoka ir reikšmė taip pat kinta, iš artefaktų eksponavimo vietos ji tampa informacijos, kismo, patirties, diskusijų lauku. Straipsnio pavadinimas atskleidžia pasirinktos temos dviprasmiškumą ir dvilypį architektūros vaidmenį. Ji gali būti suvokiama ir kaip parodoje analizuojamas objektas ar problema, ir kaip parodą formuojantis elementas, todėl straipsny-

je nagrinėjamos dvi temos – architektūrą pristatančios parodos ir parodų architektūra. Parodos suvokimas apskritai krypta nuo pasyvaus rodymo link aktyviai įtraukiančio žiūrėjimo ar dalyvavimo, link įvykio *per se*, ji tampa svarbiu elementu formuojant ir analizuojant architektūros kultūros reiškinius, architektūros sampratos bei vaidmens visuomenėje klausimus, todėl šiems reiškiniams reikalingas atskiras dėmesys. Kaip knygos „Parodų dizainas“ (*Exhibition design*) įvade rašo jos autorius David Dornie „parodų dizainas yra įvaizdžio, sukurto komunikuoti ir galingai patirčiai perteikti, sinonimas“ (Dornie 2006: 6).

Temos apie architektūros vietą ir reikšmę ekspozicijose pasirinkimą konferencijos pranešimui lėmė Lietuvoje pastaruoju metu susiklosčiusi specifinė situacija. Jau penkerius metus neturime architektūros muziejaus, o 2009 m. realizuotus Valdovų rūmus galima ironiškai suvokti kaip pastatą, kuris savaime yra eksponatas. Tais pačiais metais atsiradė ir rekonstruota Nacionalinė dailės galerija, kuri iki tol buvo Revoliucijos muziejaus pastatas. Įvyko rezonansinis, tačiau architektūros pasaulyje mažai išdiskutuotas Gugenheimo-Ermitažo architektūrinis konkursas ir galimybių studija. Tema iš tiesų be galo aktuali, o jokie teoriniai tyrimai, be pavienių architektūros ekspozicijų rengimo atvejų, nėra atliekami, tarsi ir nėra konstruktyvios kritikos ar architektūros teorijos tekstų šia tema.

Pabrėžtinai ir svarbus yra šio pranešimo kontekstas¹, kuriame architektūra nėra suprantama siaurąja prasme kaip statybos amatas, ji analizuojama kaip socialinis, ekonominis, meninis reiškiny, kaip viena iš galių generuojančių kūrybinių industrijų ir svarbi kultūros dalis. Svarbu pažymėti, jog šiame pranešime architektūra iš dalies yra suprantama ir kaip medijų produktas, informaciją skleidžiantis objektas².

Apie architektūrą dažniausiai kalbama, ji pristatoma ir analizuojama pasitelkiant įvairias reprezentacijos formas; kaip žiūrovą priims informaciją parodoje, taip pat priklauso nuo pasirinktos reprezentacijos technikos, analizės technikos, kolekcijos sudarymo technikos (Curating Architecture... 2007). Todėl šiame tekste nagrinėjant parodų tipus kaip informacijos pateikimo formas ir parodų eksponavimo būdus, bandoma susieti architektūros ir meninių praktikų panašumus bei skirtumus ir rasti šių dviejų sričių sąlyčio taškus. Parodų tipai ir parodų eksponavimo būdai šiame straipsnyje yra sąlygiškai išskirti ir apibūdinti autorių, apibendrinus pasaulinio parodinio konteksto įžvalgas. Tekstas parengtas remiantis konferencijos pranešimu, kuriame susipynė asmeninės autorių patirtys ir teoriniai, dažniausiai užsienio pavyzdžiai, todėl tekste nėra siekiama mokslinio objektyvumo.

Parodų tipai

Žvelgiant istoriškai, žinios apie architektūrinės medžiagos kolekcionavimą ir eksponavimą siekia XVIII a. Tačiau praktiškai iki šių dienų, kalbant apie architektūros parodas, vyraujančia tendencija galima būtų laikyti *dokumentuojančiąsias* parodas – tai to-

kios parodinės praktikos, kuriose pateikiami atskirų architektų ar tam tikro periodo architektūriniai darbai (personalinės, istorinės, apžvalginės parodos). Dokumentuojančiosiose parodose paprastai vyrauja konvencinis galerinės parodos formatas, t. y. medžiagoje pateikiama šimtmečiais naudotomis vizualiomis architektūrinės raiškos priemonėmis: brėžiniais, piešiniais, nuotraukomis, modeliais. Tačiau būtent tradicinių medijų architektūrai pristatyti naudojimas parodose sukelia daugiausiai diskusijų tarp šiuolaikinių architektūros kritikų bei kuratorių. Kaip pastebi architektūros teoretikas prof. Riklef Rambow, architektai savo vertybes ir kokybės kriterijus bando paaiškinti profesionalios architektūros aspektu, naudodami ekspertinę kalbą, kuri ne visada gali būti suprantama paprastam žiūrovui (Rambow 2004). Profesionalia architektūrine kalba pristatomi objektai parodoje dažnai eliminuoja specialaus išsilavinimo neturinčių ir architektūrinės kalbos nesuprantančių parodos lankytojų poreikius. Todėl pasaulyje lyderiaujančios, architektūros parodas rengiančios institucijos ekspozicijoje esančią informaciją siekia pateikti orientuodamosi į skirtingas žinias ir išsilavinimą turintį žiūrovą.

Nors ir nepasižyminčias gausa, tačiau dokumentuojančiąsias parodas galima laikyti dominuojančiu parodų tipu Lietuvoje. Vienas iš ryškiausių tokias parodas pristatančių pavyzdžių Lietuvoje galėtų būti Lietuvos architektūros muziejus, veikęs 1968–2006 m. Vilniuje (Baužienė 2009). Pastovi ekspozicija, kurioje buvo pristatomi Lietuvos architektūros istorijos periodai 1918–1940 m. bei 1944–1990 m. (1 pav.), buvo statiška, joje eksponuojami projektų planai ir maketai, šalia eksponatų trūko išsamesnės informacijos apie objektus. Muziejus dirbo tradiciniais ir šiuolaikinio muziejų lankytojo poreikių netenkinančiais metodais, galbūt tai viena iš priežasčių, kodėl jame rengiamos parodos neturėjo didesnio rezonanso kultūriniame bei architektūriniame gyvenime ar viešajame sektoriuje.

Panašiais principais iš esmės rėmėsi ir naujausia Lietuvos architektūros paroda „Našlaičiai“ (2010 11 05–2011 01 09, 2 pav.), pristatanti žymių Lietuvos architektų meistrų kūrybinį palikimą Nacionalinėje dailės galerijoje. Nors ir pasitelktas gana lengvas (skaidrus) bei kokybiškas originalių brėžinių ir eskizų eksponavimo variantas, paroda iš esmės primena grafikos darbų peržiūrą ir yra suprantama labiau profesionalams; darbai ekspozicijai atrinkti subjektyviai, nesivadovaujant bendra kūrinius vienijančia koncepcija. Paroda iš esmės atitinka *dokumentuojančiosios* parodos tipą, nes jos tikslas – atskleisti *in memoriam* architektų kūrybinį kelią (Reklaitė 2010).

Bene labiausiai šiuo metu architektūros bendruomenei yra aktualios tokios parodos, kuriose atveriamos

¹ Apie eksponavimo kontekstą taip pat rašo ir Dernie, kuris teigia, kad parodos „skaitymas“ priklauso nuo konteksto ir reprezentacijos.

² Pasitelkiant skambiają M. McLuhano (2003) frazę „Medija yra žinutė“ (*Media is the message*).

1 pav. Lietuvos architektūros muziejus, 2004 m., iš Mortos Baužienės asmeninio archyvo

Fig. 1. Lithuanian Museum of Architecture, 2004

galimybės diskutuoti apie pačią architektūros definiciją ir skirtingas jos sampratas. *Tiriančiosiomis* architektūros parodomis gali būti įvardijama tokia parodos strategija, kurioje iškeliamas eksperimento diskursas. Tokios parodos dažnai tampa utopinių, eksperimentinių bei erdvę naujai formuojančių architektūros formų pateikimo aikšte. Nors tokiose parodose taip pat gali būti įtraukiamas informacinis aspektas, paprastai informacija jose suponuoja platesnę diskusiją apie architektūros sampratą, kelia kritinius klausimus apie mus supančią urbanistinę aplinką. Tiriančiosios parodos yra teigiamai vertinamos ir pačių architektų, nes ne tik kvestionuoja nusistovėjusias architektūros ar urbanistikos praktikas, bet ir, anot architektūros kritiko ir kuratoriaus Frederiko Migayrou, suteikia galimybę tiesioginiam architektų ryšiui su žiūrovu (vartotoju, visuomene), kartu palieka erdvę paaiškinti, kokiais principais remiamasi kūrybinėje veikloje (Migayrou 2005: 115). Tiriančiosioms parodoms galėtų būti priskiriamos erdvinės instaliacijos, konceptualaus meno ar šiuolaikinio meno formas naudojančios parodos, paviljonai, architektūrinės ar urbanistines praktikas viešosiose erdvėse pristatančios parodos.

Lietuvos architektūros pristatymo kontekste tiriančiosios parodos pavyzdžiu iš dalies galima būtų laikyti Lietuvos architektų sąjungos įrengtus mobilius standus Lukiškių aikštės prieigose (3 pav.). Kaip ne itin įnoringa ir lanksti prezentacijos forma mobilūs standai tarp architektūros kuratorių yra palankiai vertinami dėl to, jog jais gali būti atkreipiamas už kultūros ar architektūros institucijų ribų esančių visuomenės narių dėmesys į erdvės formavimo klausimus. Naudojant mobilius standus pasiekama tokia auditorija, kuri galbūt niekad neateitų į institucijoje pristatomą parodą.

2 pav. Paroda „Našlaičiai“, NDG, 2010 m., Julijos Reklaitės fotografija

Fig. 2. „Orphans“, exhibition photo in National Gallery of Arts, 2010

Be to, stendo architektūra dažnai yra atvira aplinkinei erdvei, ekspozicijos žiūrovas nepraranda tiesioginio ryšio su išorine erdve, todėl taip gali būti kvestionuojami stendą supančio konteksto klausimai. Nudojant tokią parodos formą galima kalbėti apie urbanistinius procesus, atkreipti žiūrovo dėmesį į miesto vietą, kurioje jis apžiūri ekspoziciją, tačiau, ypač naudojant tas pačias vizualines priemones, dažnai standai gali būti painiojami su reklamine miesto tarša.

Apibendrinančiosioms parodoms gali būti priskirti didesnio masto renginiai, į kuriuos įtraukiamas ne vienas kuratorius, dažnai kelių šalių architektai. Juose pristatomos pavienių architektų ar jų grupių praktikos, kurios gali būti siejamos panašios veiklos ideologijos, bendros kuratoriaus nustatytos temos. Šį tipą galima būtų iliustruoti Njujorko modernaus meno muziejuje MoMA 1932 m. vykusios parodos „Moderni architektūra: tarptautinis stilius“ (*Modern Architecture:*

3 pav. Laikini parodiniai standai Lukiškių aikštės prieigose Vilniuje (iš www.lntpa.lt)

Fig. 3. Temporary mounts at Lukiškės Square in Vilnius

International Style) ar Venecijos architektūros bienalės parodų pavyzdžiais. Dėl savo didelio formato, paprastai nemažo biudžeto reflektuojančios parodos yra itin tinkamos urbanistiniams procesams ar urbanistinėms praktikoms pristatyti ir tirti kompleksiskai įtraukiant įvairius diskursus ir projektus. Deja, šio tipo parodų ar architektūrinių rezonansinių įvykių pavyzdžių Lietuvoje rasti būtų sunku.

Eksponavimo būdai

Du vienodai svarbūs parodos komponentai yra turinys ir forma. Jos kaip reiškinių sėkmė susijusi ne tik su konceptualia informacija, kurią siekiama perteikti, bet ir su pačiais eksponavimo metodais ar parodoje rodomais objektais. Kaip teigia D. Dernie, „kuriant parodų dizainą atsižvelgiama į dialogą tarp eksponuojamų objektų ir erdvės, kurioje jie eksponuojami; nuo to, kur ir kaip jie perteikiami, priklauso žinutės, kurią jie išreiškia, esmė“ (2006). Kalbant apie parodos eksponavimo būdus ir formas, sąlygiškai galima išskirti tris eksponavimo lygmenis: dviejų dimensijų, arba *plokščią*, eksponavimo būdą; trijų *dimensijų* – kai vyrauja tūris ir erdvė; bei *keturių dimensijų* – kai įtraukiama laiko dimensija, t. y. interaktyvios instaliacijos, žiūrovo patirtys ir įvairios medijos.

Dviejų dimensijų eksponavimo būdas iš esmės atmeta architektūros kaip erdvės, socialinio mokslo ir kompleksinio meno sąvoką. Tradiciškai parodoje architektūra reprezentuojama naudojant autorinį brėžinį, piešinį, fotografijas, t. y. akcentuojant dvimatį architektūros vaizdą, kuris neprofesionalui gali būti sunkiai suprantamas ir galiausiai vertinamas kaip plokštuminis grafikos kūrinys. Tačiau architektūra nuo kitų menų skiriasi būtent tuo, kad ji kalba apie erdvę ir tos erdvės funkciją, ji kalba apie žmogų, sociumą ir kaip objektas yra pajėgi įtraukti kitus menus. Tradicinės ir statiškos parodos vaizdavimo priemonės žiūrovą įtraukia tik tiek, kiek jis pats yra suinteresuotas ir pasiruošęs tą informaciją priimti, kiek jis išsilavinęs suprasti specifinę architektūrinę „kalbą“. Dažniausiai provokacijos ir postūmio interpretuoti tokioje parodoje nesiekama, tad diskursyvus požiūris į architektūrą, miesto procesų analizė ar visuomenės įtraukimas į viešą diskusiją tokiose parodose nėra skatinami.

Šio parodos tipo pavyzdžiais Lietuvoje laikytinos etapinės „architektūros architektams“ parodos, tokios kaip „Žvilgsnis į save“, „Vilniaus architektūra“ (4 pav.), „Doleta“ ir pan., kurios iš dalies tarsi užpildo architektūrinės informacijos trūkumą, bet yra suprantamos ir įdomios gerai kontekstą išmanančiai, siaurai profesinei bendruomenei. Labai dažnai jos yra siejamos su geriausių darbų konkursais, kuriuose komisija, na-

4 pav. Paroda „Vilniaus architektūra 2007–2008“ Vilniaus Koncertų ir sporto rūmuose, Astos Visminaitės fotografija

Fig. 4. Exhibition “Architecture of Vilnius 2007–2008” in Palace of Culture and Sports in Vilnius

grinėdama pateiktą medžiagą, išrenka ir viešai apdovanoja geriausius darbus, taip skatinama ir deklaruojama architektūros kokybė. Tačiau kita vertus, tokios parodos iliustruoja Vakaruose vis labiau kritikuojamą architektūros vizualumo išryškumą³, kai architektūra tampa fotogenišku, vizualiu objektu, kai formuojamas įvaizdis, orientuojamasi į tūrių santykius, proporcijas, pateikimo būdus ir kartu gilinamas atotrūkis tarp architektūros teorijos bei praktikos, architektūros ir kitų meno šakų.

Neatsiejama parodos dalis yra *tekstas*. Tekstu galima pateikti daug ir išsamios informacijos, įtraukiant ir paaiškinant įvairius su eksponuojama architektūra susijusius aspektus. Siekiant supažindinti su informacija žiūrovą ir lygiavertiškai suteikti galimybes jam dalyvauti diskusijoje su profesionalais, tekstą architektūros parodoje siūloma pateikti skirtingais lygmenimis, t. y. dalį teksto orientuoti į neprofesionalų žiūrovą (aprašymus, koncepcijas ir kt.), o gilesnių ir išsamesnių žinių ieškantiems žmonėms pridėti ir detalesnę tekstą, kuriame gali atsirasti specifinė terminologija. Tekstą kaip reprezentacijos formą palanku taikyti urbanistines praktikas pristatančiose parodose, kuriose svarbi vieta tenka socialiniams procesams, miesto politikai ir raidai – vien tik vizualinėmis prezentacijos formomis tokiose parodose procesus atskleisti sudėtinga. Lietuvoje rengiamas etapines parodas kartais lydi katalogai (pvz., parodoje „Vilniaus architektūra“ pateikiami

³ Architektūros parodų kuratorės Kristin Fereiss teigimu, „architektūros parodose visada pirmiausiai yra svarbiau idėjų ir konceptų, o ne meno perteikimas. Neabejotinai didelę meninę vertę turinčius individualių architektų piešinius galima laikyti maloniu pašaliniu parodos efektu, bet jie nebūtinai savaime pateisina jų eksponavimą parodoje“ (Feireiss 2001: 8).

katalogai); juose dažniausiai informacija pateikiama faktografiškai, tačiau vis dar mažai dėmesio skiriama kritiniams ar analitiniams straipsniams.

Nuo dviejų dimensijų eksponavimo būdo šiek tiek skiriasi *trijų dimensijų* parodos, kuriose architektūra nagrinėjama kaip erdvė, eksponatams pateikti naudojami įvairūs tūriai, maketai, žiūrovai gali suvokti ir analizuoti architektūrą kaip erdvinį reiškinį. Tokiose parodose atsiranda ir interaktyvumo lygmuo, kai lankytojas gali savo kūnu patirti erdvės dydžius, analizuoti jam lengviau suprantamas architektūros formas, nereikalaujančias specialaus išsilavinimo. Šis eksponavimo būdas daugiau skirtas ne siaurai architektūros profesionalų auditorijai, o plačiajai visuomenei. Prie tokių parodų iš dalies gali būti priskirti ir erdviniai architektūros (kaip parodos organizavimo priemonės) sprendimai, kai muziejuose ir kitose parodinėse erdvėse naudojant pertvaras, barjerus ar kitas priemones organizuojamas lankytojo maršrutas ir ekspozicijos naratyvas, kuriamas parodos įvaizdis. Reikia pripažinti, kad tai yra niša menininkų, kuratorių ir architektų kolaboratorinėms praktikoms. Architektai šioje srityje gali dirbti drauge su kuratoriais padėdami paaiškinti tekstinį, istorinį, koncepcinį parodos naratyvą erdvinėmis vizualinėmis raiškos priemonėmis. Pavyzdžiui, kuriant įvaizdį parodoje „Tylusis modernizmas“ (kuratorė Elona Lubytė, architektas Valdas Ozarinskas (5 pav.). Prie šio parodos tipo gali būti priskirta Audriaus Novicko kuruota paroda „Miesto žymėjimas“ (2002 m., galerijoje „ARTeritorija“, Kaunas), kurioje miesto ir architektūros sąvokas plačiąja prasme savo darbais analizavo bei interpretavo tarptautinė menininkų bei architektų grupė (Miesto žymėjimas 2005: 241), taip pat architekto Valdo Ozarinsko kuruota paroda „(Ne) lyderis“, kurioje nagrinėta architektūros sąvoka nenaudojant tiesioginių

architektūrinių įvaizdžių (6 pav.). Tai parodos, kuriose architektūra nagrinėjama platesne prasme, kuriamas kritinis diskursas, pristatomos idėjos ir koncepcijos, o ne koncentruojamos į dizaino ar meno objektus.

Lietuvoje architektūros sąvoką nagrinėjančių parodų arba parodų, kuriose ryškus menininkų bei architektų bendradarbiavimas, nėra daug. Nors visos stambesnės ekspozicinės institucijos turi savo architektus, tačiau dažnai jų darbas suprantamas siaurai, kai architektai nėra įtraukiami į kolaboracines praktikas pradinuose ekspozicijų rengimo etapuose, jų vaidmuo apsiriboja eksponatų vietos parinkimu.

Kitas eksponavimo būdas, sąlygiškai (šiuo atveju pabrėžiant laiko ir lankytoji suteikiamos patirties svarbą) pavadintas *keturias dimensijas įtraukiančios parodos*, yra glaudžiausiai susijęs su analize ir teorijos diskursu bei su meninėmis praktikomis. Jose naudojamos įvairios paralelinės medijos tiek architektūros ar kitų menų sąvokoms nagrinėti, tiek auditorijai įtraukti ir provokuoti. Tai įvairios instaliacijos ir veiksmu bei laiku (trukme) pagrįstos eksponavimo praktikos, kurios tampa ypač aktualizuotos, kai kalbama apie erdvės patyrimo aspektą ir ryšį su žiūrovu. Tokiose parodose sąveikauja įvairios medijos ir jau vien savo buvimu praplečia suvokimo ribas, rengiant tokias parodas labai svarbus yra eksperimentavimo momentas. Parodų, nagrinėjančių architektūros problemas Lietuvoje, nėra, o šiuolaikinio meno pasaulyje interaktyvių ir instaliacinių, performatyvių praktikų yra gausu.

Tradicinės parodos suvokimas bendrąja prasme yra susijęs su dviejų dimensijų medijų naudojimu turiniui pažinti, su dažniausiai dokumentuojančiu, o ne tiriamojo pobūdžio objektų pristatymu ir chronologiniu naratyvu. Tenka pripažinti, jog tradicinė paroda Lietuvoje dažniausiai yra *dokumentuojanti* ir *plokščia*.

5 pav. Parodos „Tylusis modernizmas“ apipavidalinimas, 1997 m. (iš www.cac.lt)

Fig. 5. Design of exhibition “Silent Modernism”, 1997

6 pav. Parodos „(Ne) lyderis“ fragmentas, 2004 m. (iš www.cac.lt)

Fig. 6. Fragment of exhibition “(Not) Leader”, 2004

Parodos sąvokos kaita

Šiuolaikinių parodų praktikų kontekste tradicinė paroda yra kritikuojama, nes konvencinėmis priemonėmis pateikiama medžiaga ne visada atskleidžia eksponuojamų kūrinių atsiradimo kontekstą, dažnu atveju neleidžia žiūrovui patirti erdvės pojūčio, kuris yra neatsiejamas nuo architektūros disciplinos. Kaip atsvarą tradicinėms parodoms kuratoriai įvardina įvairias medijas jungiančias ir konceptualiomis priemonėmis žiūrovo vaizduotę bei mąstymą skatinančias šiuolaikines parodas, kurių užuomazgas galima aptikti jau XX a. pradžioje. Tuo metu architektai visame pasaulyje pradėjo ieškoti naujų architektūrinių sprendimų, galinčių tenkinti atsiradusius socialinius poreikius. Nenuostabu, jog architektūros įtraukimo į savo programas svarbą pradėjo suvokti ir tuometiniai modernaus meno muziejai⁴, kurie siekė žiūrovui pristatyti jų laikotarpį geriausiai atspindinčias tendencijas. XX a. pr. modernių kultūros institucijų ekspozicijose jau buvo galima apčiuopti akivaizdžius architektūros prezentacijos supratimo pasikeitimus: imama vartoti instaliacijos sąvoka, leidžianti kalbėti apie erdvinis žiūrovo potyrius, pradedamos rengti architektūrinius procesus apibendrinančios ar apibrėžiančios parodos ir pan. Dar vienas architektūros ir urbanistinių parodų raidos poslinkio taškas gali būti sietinas su instituciniais pokyčiais muziejų ir galerijų veikloje XX a. 7–8 dešimtmečiuose. Šiuo laikotarpiu modernaus meno institucijos ima suvokti vizualios komunikacijos su žiūrovu, meno ir visuomenės santykio svarbą veikloje ir ima pabrėžti tai institucijų įgyvendinamoje politikoje (Crimp 1993). Dėmesys pradedamas kreipti į ekspozicijos ryšį su įvairiais žiūrovais (profesionalais ir neprofesionalais), parodų lankytojams suteikiama galimybė patirti erdvinis pojūčius (pvz., pasivaikščioti po modelių vidų) (Hughes 2005: 30). Parodas pradeda lydėti katalogai, kuriuose apžvelgiamas politinis ir ideologinis architektų kūrybos kontekstas. Imama aktyviai diskutuoti architektūros definicijos, architektūros ribų klausimais. Pasitelkus žaidimo ir pažinimo praktikas paroda savaime tampa ir eksponatu, ir eksponavimo būdu (savo forma ir turiniu), riba tarp to, kas yra parodos architektūra, ir to, kas yra architektūra parodoje, nyksta.

Svarbūs šiuolaikinei architektūrai tampa parodose ir stambiose bienalėse kuriami manifestai, reiškiniių analizė, žiūrovo įtraukimas ir jo įgyjamos patirtys. Architektas, kaip ir bet kuris kitas menininkas, nau-

doja panašias priemones ir praktikas idėjoms perteikti. Tai įrodo ir Victionary sudaryta knyga „Kai menas susitinka erdvę/Kai erdvė susitinka meną“ (*When art meets space, when space meets art*), iliustruojanti gausius menų sąveikos erdviniuose sprendimuose pavyzdžius, kuriuose nedaroma takoskyra tarp architektūros ir dizaino, teigiant, jog kai erdvės dizainas ir menas jungiami drauge, siekiant paveikti žiūrovą, sukuriama išimintiniausi kūriniai.

Lietuvos atvejis

Žvelgiant į Lietuvos architektūros ir urbanistikos prezentacijos praktikas ir lyginant jas su pasaulinėmis tendencijomis, pirmiausiai reikėtų atsižvelgti į Lietuvos parodinio konteksto problematikai įtaką darančius veiksniai. Tenka konstatuoti, kad Lietuvoje architektūra yra suprantama pirmiausia kaip pastatų kūrimo amatas ir apie ją beveik nekalbama kultūros politikos kontekste. Galbūt todėl, kalbant apie architektūros reiškiniių analizę, architektūrai nėra užtikrinamas pakankamas dėmesys nustatant politinius prioritetus, neskiriamas finansavimas žmogiškiems resursams tobulinti. Didelę įtaką negausioms architektūros parodoms daro tai, jog Lietuvoje nėra institucijos, kuri užsiimtų architektūros edukacija visuomenėje ar architektūros prezentacijos veikla. Tenka pripažinti, kad yra didelis atotrūkis tarp architektūrų ir visuomenės.

Architektūrai pristatyti esamose negausiose parodose naudojamos tradicinės priemonės, kurios nėra pakankamos, kad užtikrintų neprofesionalaus žiūrovo įsitraukimą į diskusiją su architektais, miesto reiškiniių analizę. Architektūros parodų rengėjų pastangos neduoda norimo rezultato ir dėl nepakankamo dėmesio edukacijai bei viešajai komunikacijai. Galų gale nedecklaruojama, kokio rezultato siekiama, parodos dažniausiai plokščios, trūkstant lėšų – virtualios, skirtos mažam profesionalų ir studentų būriui. Dažniausiai analizuojamas architektūros rezultatas, bet nesigilinama į procesą ar atsiradimo kontekstą. Viena vertus, neturint reikiamų architektūros teorijos priemonių, teorinis diskursas arba kritinis kuravimas tampa neįmanomas. Kita vertus, parodos šiuo metu atlieka informacijos rinkimo, kaupimo ir sklaidos funkciją, kuri yra itin svarbi, nors ir nepakankama neturint architektūros muziejaus.

Dėl šių priežasčių Lietuvoje susidaro savotiškas vakuumas, kuris sukuria sąlygas labai specifiniam „lietuviškam“ kontekstui susidaryti – neegzistuojant oficialiai (politinei, institucinei ir kt.) pozicijai, atsiranda terpė alternatyvioms veikloms. Tokioje situacijoje architektūros parodos forma užleidžia vietą tarpdisci-

⁴ Architektūrą pristatančias parodas pradėjo rengti tokios kultūros institucijos kaip Niujorke esantis Modernaus meno muziejus (MoMA), Paryžiaus modernaus meno galerija *Galerie L'Effort Moderne*, parodų rūmai *Grand Palais*, Amsterdamo *Stedelijk* muziejus.

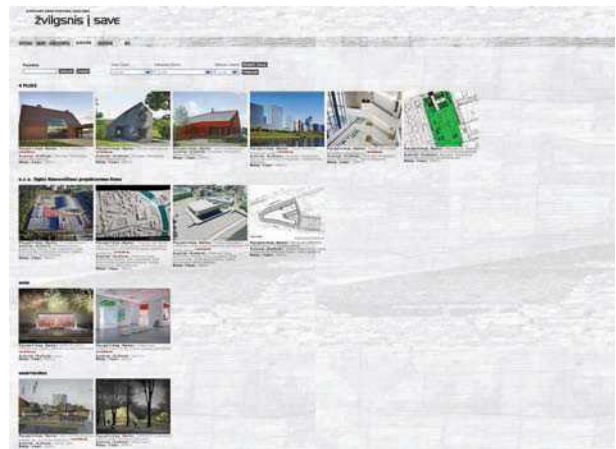
plininio pobūdžio visuomeniniams, meniniams, socialiniams projektams, inicijuojamiems viešosiose miesto erdvėse ir į architektūros diskusijas visuomenės narius įtraukiantiems įvairiomis priemonėmis (pilietinėmis akcijomis, diskusijomis, meninėmis interpretacijomis). Konceptualios ir daugiau diskusijų visuomenėje sulaukiančios architektūros prezentacijos formos yra viešosiose erdvėse įgyvendinami tarpdisciplininio pobūdžio projektai (*tiriančiosios* praktikos). Tokiomis architektūrą pristatančiomis formomis auditorija yra pasiekama įtraukiant visuomenę į kūrybinį procesą, o kartu yra sudaromas pagrindas komunikacijai tarp architektų ir visuomenės užsimegzti. Lietuvoje *tiriančiųjų* parodų tipui taip pat galima priskirti meninių parodų praktikas, kurioms būdinga gyvenamosios aplinkos, joje vykstančių architektūrinių ir socialinių procesų tematika. Jose netradicinėmis architektūros reprezentacijai, tačiau palankiai šiuolaikinių kuratorių vertinamomis formomis yra kontekstualiai ir konceptualiai atkreipiamas dėmesys į architektūrinės aplinkos santykį su kasdieniniu gyvenimu ir jo kokybę, naudojamas netikėtumo efektas.

Lietuvoje nėra specializuotos architektūros reprezentacija užsiimančios institucijos, todėl dalis architektūros ir urbanistikos discipliną nagrinėjančių projektų yra inicijuojami nedidelių visuomeninių organizacijų. Tai rodo, jog tokių projektų poreikis, taip pat ir visuomenės noras įsitraukti į architektūros diskursų diskusiją auga. Viena tokių iniciatyvų yra jau 27 metus su pertraukomis gyvuojantis architektūros studentų idėjų konkursas *Sikon*. Konkursas, kurio forma transformuojasi ir yra jautri visuomeniniams pokyčiams, ilgainiui tapo kūrybinėmis dirbtuvėmis, kurių pagrindiniai tikslai yra aktualumas, socialinis aktyvumas, veiksmas. Neretai kūrybinėms dirbtuvėms pasirenkamos probleminės Lietuvos vietos. Jose vėliau eksponuojami dirbtuvių rezultatai, ieškant santykio su supančia aplinka, stengiamasi įtraukti vietines bendruomenes, analizuojami teoriniai architektūros klausimai, provokuojamos diskusijos, rengiamos paskaitos. Konkursinis aspektas tampa vis labiau antraplanis, akcentuojant dirbtuvėse vykstantį dalinimąsi patirtimi, bendravimą ir bendradarbiavimą. Konkursas *Sikon* užima svarbią vietą architektūros kultūros vakuume, nes studentai imasi analizuoti aktualias temas ir definicijas, ieško alternatyvių eksponavimo formų.

Pirmoji Lietuvoje, atgavus nepriklausomybę, paroda „Žvilgsnis į save“ (7 pav.), kuri nuo 2003 m. buvo gana reikšminga užpildant parodinio diskurso trūkumą, ilgainiui perkelta į internetą. Toks sprendimas, viena vertus, yra puiki galimybė nusistovėjusią plokščią parodos formą padaryti interaktyvią, prieinamą platesnei visuomenės daliai (su pristatomais darbais

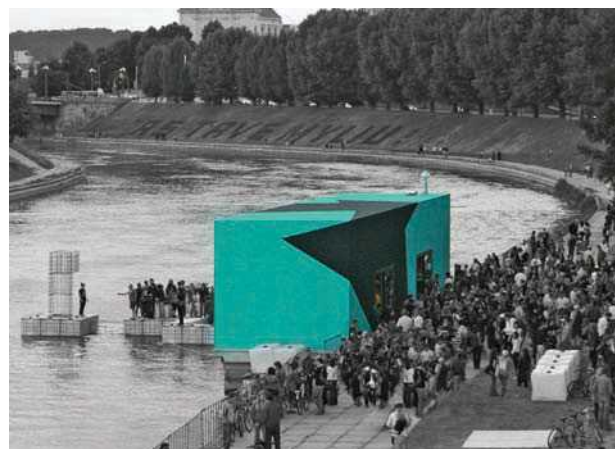
susipažinti gali visi besidomintys neatsitraukdami nuo kompiuterio), be to, mažina parodos rengimo sąnaudas. Kita vertus, virtuali erdvė gali tapti dar plokštesne parodos eksponavimo forma, nes ilgainiui ji tampa dviejų dimensijų grafikos darbų talpykla, dirbtine, suprantama ir įdomia tik profesionalams ir parodos dalyviams.

Šiame diskurse verta paminėti ir kitą urbanistinį ir viešosios aplinkos diskursą akcentuojantį, taip pat ieškantį naujų visuomenės įtraukimo į miesto erdvių klausimų sprendimą projektą *KultFlux*, kuris, inicijuotas grupės jaunų architektų ir meno kritikų, nuo 2008 m. yra įgyvendinamas Vilniaus Neries krantinėje įsikūrusiame paviljone (*KultFlux* paviljonas, 8 pav.). *KultFlux* platformos programoje nemažas dėmesys skiriamas miesto socialinių, architektūrinių procesų analizei, pasitelkiant įvairias formas – temines parodas, viešas diskusijas, kūrybines dirbtuves, kino programą.

7 pav. Parodos „Žvilgsnis į save“ fragmentas internete (iš www.lietuvsarchitektura.lt)

Fig. 7. Fragment of on-line exhibition “Introspection”

8 pav. *KultFlux* paviljonas, 2008 m., Astos Visminaitės fotografija

Fig. 8. Pavilion *Kultflux*, 2008, photo by Asta Visminaitė

Bendruomenei įtraukti į miesto erdvių ir architektūros procesus čia pasitelkiamos meninės praktikos, kurio-
mis naudojamosi siekiant pritraukti plačiąją auditori-
ją. *KultFlux* atvejis yra įdomus ir tuo, jog programos
renginiai vyksta paviljone, kurį kaip mediją palankiai
vertina pasaulio architektūros parodų praktikai, nes
paviljonas suteikia galimybę architektams įgyvendinti
1:1 mastelio modelį. Paviljonas turėtų atkreipti dėmesį
į šiuo metu mažai išnaudojamas Neries upės kranti-
nes, taip pat tapti savotišku traukos objektu, sukurti
priežastį ateiti į šalia upės esančias rekreacines zonas.
Paviljonas funkcinio požiūriu yra laikinas statinys,
kurio forma gali kisti, pritaikant jo erdvę skirtingoms
konceptijoms išreikšti. Be to, paviljono privalumas
yra tas, jog lankytojų jis nėra asocijuojamas su kultū-
ros institucija, kuri gali būti tapatinama su galios ar
autoritariniu simboliu. Taigi, į jį galima pritraukti ne
tik profesionalus, bet ir tokią publiką, kuri paprastai
nesilanko architektūros parodose.

Dar viena alternatyvia architektūros ekspozici-
jos forma galima būtų įvardinti Vilniaus miesto sa-
vivaldybės inicijuotą „Architektūros parko“ idėją.
„Architektūros parkas“ – tai projektas, kurio metu
Vilniaus kvartalai palei Vilnios upę (nuo Užupio iki
Belmonto) turėtų tapti „prestižiniu sostinės kvar-
talu, pastatytu remiantis darnios plėtros principais
bei pagrįstu aukštųjų technologijų ir pažangių soci-
alinių idėjų sąjunga“ (Architektūros parko... 2009: 1).
Šį projektą koordinuojančios architektės, Vilniaus
miesto savivaldybės atstovės R. Matonienės teigimu,
idėja gimė apsilankius analogiškose Vokietijos
ir Švedijos miestų architektūros parodose po atviru
dangumi, tokiose kaip *Interbau* kvartale (kvartalas
statytas 1952–1957 m., Berlyne), *Emscher park* kvar-
tale (kvartalas statytas 1989–1999 m., Berlyne), *Bo01*
kvartale (2001 m., Malmėje). Visi minėti pavyzdžiai
veikia kaip puikiai miesto atžvilgiu funkcionuojančios
architektūros parodos po atviru dangumi. Lietuvoje
„Architektūros parko“ projektas įvertintas už tai,
jog į jo koncepcijos kūrimą, planavimo procesus yra
įtraukiami įvairių socialinių sluoksnių atstovai (ne-
kilnojamo turto vystytojai, architektai, sociologai,
kūrybinių industrijų specialistai, vietinės ir miesto
bendruomenės) ir keliama vieša diskusija ne tik apie
ateityje atsirasantį kvartalą, bet ir pabrėžiama teri-
torijos istorinė praeitis, architektūrinis-urbanistinis
paveldas, analizuojamas teritorijos santykis su sostinės
senamiesčiu. Nors projektas yra pradiniam rengimo
etape, tačiau jau iki šiol į kūrybinį procesą skirtingų
sričių specialistai ir visuomenė yra įtraukiami skirtingais
būdais. 2008 m. buvo surengtos kūrybinės dirb-
tuvės, kuriose buvo diskutuojama ir ieškoma bendrų
sprendimų ir formuojamos tolesnės kvartalo plėtros

galimybės (dirbtuvės gali būti prilyginamos laborato-
rijai, kuri sudaro prielaidas gyvenamosios aplinkos ir
miesto planavimo diskursui atsirasti), buvo vykdoma
visuomenės apklausa, kurios rezultatus vizualizavo ar-
chitektų grupės. Reikia tikėtis, kad įgyvendinus tokį
projektą atvira lankytojų teritorija funkcionuotų kaip
pavyzdinės architektūros parkas, taip pat leistų lanky-
tojui patirti erdvinius pojūčius, būnant tarp natūralaus
mastelio statinių.

Paroda kaip architektūros laboratorija

Kaip jau minėta tekste, architektūrinės ir meninės
praktikos šiuolaikinėje parodoje, kalbant tiek apie
parodos tipą (*tiriančioji*, *apibendrinančioji*), tiek apie
eksponavimo būdą (*instaliacija*, *interaktyvumas*), su-
siniveliuoja. Meninės praktikos yra pasitelkiamos ar-
chitektūros ir urbanistikos klausimams visuomenėje
diskutuoti, o architektūros parodos interaktyviais, ko-
laboraciniais ir erdviniais metodais gali labiau priminti
meno kūrinį nei tradicinį architektūros pristatymą.
Kai kalbama apie instaliaciją ar įvairias medijas pasi-
telkiančius eksponavimo metodus, iš tiesų takoskyros
tarp kūrinio ir jo eksponavimo būdo nebelieka. Tokios
šiuolaikinės architektūrinės, meninės praktikos yra
puiki niša teorinių diskursų bei praktinių galimybių
analizei ir gali būti naudingos kaip *architektūros la-
boratorija*.

Architektūros laboratorijos pavyzdžiu galėtų būti
architektūriniai parodų sprendimai, kurie suteikia
daug galimybių visiems su paroda susijusiems asme-
nims: kuratorius čia gali programuoti teorinį, kritinį,
edukacinį ar kitą diskursą; architektui tai yra galimybė
1:1 masteliu realizuoti utopines, eksperimentines
idėjas, be to, jam yra suteikiama pakankamai didelė
kūrybinė laisvė; žiūrovas tokioje instaliacijoje gali tie-
siogiai patirti erdvę, kuri yra nekasdieniška. Parodos
architektūroje naudojant instaliaciją žiūrovui sutei-
kiama proga patirti erdvės pojūtį.

Vienu iš parodos architektūros atvejų Lietuvoje ga-
lima įvardinti 2009 m. Nacionalinėje dailės galerijoje
vykusios parodos „Šaltojo karo metų modernizmas.
Menas ir dizainas: 1945–1970“ architektūros atsiradi-
mo procesą (autoriai *aexn* architektai – T. Grunskis,
L. Miceika, R. Šimatonytė, I. Cicėnaitė ir J. Reklaitė). Iš
Karališkojo Viktorijos ir Alberto muziejaus (Londone)
atvežta paroda turėjo griežtą eksponatų skirstymą tem-
inėmis dalimis. Lietuvoje architektams teko užduotis
pritaikyti ekspozicinę erdvę šiai parodai Nacionalinėje
dailės galerijoje, o siūloma architektūra turėjo reflek-
tuoti parodos koncepciją. Parodos architektūros auto-
rių kolektyvas po nedidelių kūrybinių dirbtuvių pasiūlė
kelis variantus, tematiškai aktualizuojančius parodoje

aptariamo laikotarpio idėjas, iš kurių buvo patvirtinta žaidimo „laivais“⁵ ekspozicijos strategija. Architektai tematinę eksponatų skirstymą įgyvendino sukurdami erdvinę instaliaciją: skirtingo dydžio skirtingomis spalvomis „užkoduotos“ geometrinės erdvės – tarsi nedidelio masto paviljonai galerijos patalpose – skyrė parodos dalių ribas, leido žiūrovui laisvai rinktis judėjimo kryptį, be to, estetinėmis priemonėmis suteikė auditorijai galimybę pasijusti instaliacijos viduje, taip buvo simuliuojamas erdvės pojūtis. Architektūros instaliaciją analizuojančios ir jos formą savo veikloje praktikuojančios grupės *Asymptote* architektės Hani Rashid teigimu, „kadangi forma ir turinys instaliacijoje yra neatskiriami vienas nuo kito, galima sukurti tokias erdves, kuriomis bus peržengiamas didaktinis parodų aspektas“ (Rashid 2001: 34). Šios parodos atveju architektų grupės pasiūlytas variantas ne tik išsprendė organizatorių keliamus reikalavimus, bet ir leido kūrybinei grupei paeksperimentuoti įgyvendinant architektūrinės idėjas 1:1 masteliu, įtraukė vartotoją per jutimines patirtis, o konceptualiai grįstas tūrių išdėstymas ekspozicijoje parodai suteikė pridėtinės vertės (9 pav.).

Kita sritis, kur gali būti sėkmingai taikomas architektūros laboratorijos metodas, yra įvairios tarpdisciplininės, įtraukiančios praktikos. Viena iš jų, pateikiama kaip galimas pavyzdys, yra Vilniaus Gedimino technikos universitete, Architektūros fakultete vykdomas

instaliacijos disciplinos kursas (vadovas A. Novickas), kuriame studentai dirbdami architektūros fakulteto pastatuose kuria erdvinę instaliacijas. Taip studentai tiria erdvės parametrus, analizuoja ją ir pristato teorinius diskursus, ieško kokybinių parametrų ir juos interpretuoja, taip suvokia, jog meninės praktikos nėra intuityvios, greičiau jos yra racionalios ir skirtos problemoms analizuoti bei perteikti, provokuoti ir pan. Dirbdami konkrečioje vietoje jie turi galimybę dirbti su objektais 1:1 masteliu, susipažinti su meninėmis praktikomis, gryninti savo koncepcijas, bendradarbiauti tarpusavyje ir analizuoti vieni kitų darbus, šmaikščiai provokuoti fakulteto lankytojus (10 pav.).

Iš dalies architektūros laboratorija galima pavadinti ir kai kurias įvykusias šiuolaikinio meno parodas, kuriose sėkmingai bendradarbiavo menininkai bei architektai. Prie tokių skirtingas disciplinas jungiančių bei bendradarbiavimą tarp skirtingų sričių kūrėjų skatinančių projektų galima priskirti 2009 m. Šiuolaikinio meno centre pristatytas X Baltijos tarptautinio meno trienalės „Miesto istorijos“ parodas. Diskursyviai mieste vykstančius procesus, pokyčius bei pastebėjimus apie viešąsias erdves menininkų bei architektų akimis pristatė trienalės paroda *Vilnius COOP* (kuratorės Vera Lauf ir Ūla Tornau). Ilgą laiką miesto centre nenaudojama pastate eksponuojama paroda ne tik pasiūlė naują funkcinę panaudą buvusiai visuomeninei erdvei, bet

9 pav. Parodos „Šaltojo karo metų modernizmas. Menas ir dizainas: 1945–1970“ fragmentas, 2009 m., G. Ilgūno fotografija

Fig. 9. Fragment of exhibition “Cold-war modern art and design: 1945–1970”, 2009, photo by G. Ilgūnas

10 pav. A. Dovydavičiūtės instaliacija „Liftas“, 2010 m., autorės fotografija

Fig. 10. Installation by A. Dovydavičiūtė “Elevator”, 2010, author’s photo

⁵ Žaisdami „laivais“ žaidėjai 10×10 langelių teritorijoje nusibrėžia savo „laivų“ ribas ir bando atspėti priešininko teritorijoje užkoduotus „laivus“, šios parodos atveju žaidimas pasitelktas kaip informacinio karo, konkurencijos metafora.

ir aktualizavo pastato atsiradimo kontekstą istoriniu bei socialiniu aspektais, per šią problematiką atskleidė bendruomeninius ir privatizavimo sankirtos procesus mieste, pristatė skirtingų menininkų atliktus tyrimus Vilniaus mieste. Be to, parodos metu auditorijai taip pat buvo pasiūlyta dalyvauti kino peržiūrose, sociologų bei menininkų prezentacijose, tad savotiškai buvo sukurta ir platforma diskusijai, suteikiančiai galimybę parodos lankytojui išgirsti skirtingų sričių specialistus bei išsakyti savo nuomonę.

Kitas šio pranešimo kontekste vertas dėmesio trienalės parodos „Juodos gulbės, tikros istorijos ir privačios tiesos“ (kuratoriai Ann Demester ir Kęstutis Kuizinas, 2009 m.) elementas yra architekto Valdo Ozarinsko pasiūlyta parodos Šiuolaikinio meno centre (ŠMC) architektūra, kuri instaliacijos forma sprendė parodos eksponatų išdėstymo funkciją. V. Ozarinskas skirtingoms miesto istorijoms sujungti sukonstravo penktadaliu mažesnę ŠMC pastato modelį, erdvėje atkartojantį originalių salių sienų ribas (Ekskursija su kuratoriais... 2010: 22). Įgyvendindamas darniai į ekspozicijos koncepciją įsiliejantį didelio masto pastato maketą, architektas turėjo galimybę realizuoti savo menines ambicijas, kartu pasiūlyti žiūrovui „kitaip“ patirti ŠMC parodų erdves.

Parodinės praktikos, kuriose pasitelkiamos šiuolaikiniame mene naudojamos strategijos ir medijos, rodo, jog ribos tarp architektūros parodoje bei parodos architektūros ar tarp architektūrinės ir meninės praktikos pamažu nyksta, o tarpdiscipliniškumas leidžia atskleisti tokius architektūros aspektus, kurie palieka vietos diskusijai ir galimybę permąstyti kintančią architektūros definiciją.

Apibendrinimas

Pastaruoju metu esančios pasaulinės parodinės praktikos bei teorinis jų diskursas rodo, jog parodose nebeužtenka pateikti vizualizacijas ir modelius, kuriuos gali pristatyti kiekviena architektūros studija, sėkmingos yra laikomos tokios parodos, kuriose, sujungus įvairias medijas, žiūrovas yra paskatinamas gilintis į ekspozicijose aptariamų objektų atsiradimo kontekstą, istorinę miesto praeitį, socialinius aspektus. Konceptualioms erdvės planavimo idėjoms perteikti pasitelkiamos jutimiškai paveikios priemonės: instaliacija, kuria galima vaikščioti ir fiziškai patirti erdvę, provokaciniai, erdviniai, interaktyvūs metodai, kuriais siekiama įtraukti žiūrovą, suteikti jam naujų patirčių, žinių, provokuoti.

Straipsnyje teigiama, jog menų ir architektūros sąveika šiuolaikinėse architektūrinėse bei meninėse

praktikose gali būti puikiai žaidimų aikštele tiek menininkams, tiek architektams, nes tai:

- galimybė tyrinėti masteliu 1:1;
- terpė įgyvendinti architektūrinės utopijas;
- galimybė analizuoti architektūros reiškinius;
- erdvė diskusijai;
- architektūros konteksto kaita;
- galimybė įtraukti vartotoją;
- tarpdalykinės patirtys ir kolaboracijos galimybės;
- architektūros ir meno diskurso išplėtimas;
- alternatyvios reiškinių analizės ir eksponavimo formos.

Išnagrinėjus Lietuvos parodų architektūros ir architektūros eksponavimo parodose pavyzdžius tiek parodos tipo, tiek eksponavimo būdo požiūriu, galima teigti, kad Lietuvoje vis dar vyrauja tradicinėmis formomis architektūrą pristatančios parodos. Konvencines parodos formas Lietuvoje keičia tarpdisciplininio pobūdžio visuomeniniai, meniniai bei socialiniai projektai, savotiškai užpildantys oficialiosios pozicijos spragą, taip pat suteikiantys daugiau galimybių architektūros laboratorijai atsirasti. Architektūros laboratoriją galima laikyti menų sąveikos architektūroje pavyzdžiu, kai tarpdiscipliniškumo metodas taikomas architektūrinėms ir meninėms praktikoms papildant ir pajavirinant vienai kitą, tuomet riba tarp to, kas yra architektūra ir kas yra jos eksponavimas, išnyksta.

Literatūra

- Architektūros parko kūrybinės dirbtuvės*. 2009. Vilnius: Vilniaus m. savivaldybė.
- Baužienė, M. 2008. Neatšvestas Architektūros muziejaus keturiasdešimtmetis, *Kultūros barai* 9: 61–63.
- Crimp, D. 1993. *On the museums ruins*. MIT press.
- Curating Architecture. Seminars at Goldsmiths College* [interaktyvus]. Seminar 3, 2007-09-13 [žiūrėta 2007 m. lapkričio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<http://old.gold.ac.uk/art/curating-architecture//seminar03.html>>.
- Dernie, D. 2006. *Exhibition design*. Laurence King Publishing. Kassel
- Ekskursija su kuratoriais Ann Demeester ir Kęstučiu Kuizinu po parodą „Juodos gulbės, tikros istorijos ir privačios tiesos“, iš *Vilniaus istorijų knyga. Tariama X Baltijos trienalės antologija*. 2010. Vilnius: ŠMC, 20–63.
- Hughes, L. 2005. Do we need new spaces for exhibiting contemporary art?, *Journal of Visual Art Practice* 4 (1): 29–38. doi:10.1386/jvap.4.1.29/1
- Feireiss, K. 2001. Introduction: It's not about art, in *Art of Architecture Exhibitions*. Kristin Feireiss (Ed.). Rotterdam: NAI publishers, 8–15.
- Lubytė, E. 1997. *Tylusis modernizmas*. Parodos katalogas. Vilnius: Tyto alba.
- McLuhan, M. 2003. *Kaip suprasti medijas: Žmogaus tęsiniai*. Vilnius: Baltos lankos.

- Miesto žymėjimas. *Pažymėtos teritorijos*. 2005. Sud. R. Goštautienė, L. Jablonskienė. Vilnius: Tyto Alba, 241–245.
- Migayrou, F. 2005. Exhibiting architecture: the Praxis questionnaire for architectural curators. *Praxis 7*: 113–115.
- Rambow, R. 2004. Exhibiting architecture: The Visitor's Perspective, in B. Martens, A. G. Keul (Eds.) *Evaluation in Progress – Strategies for Environmental Research and Implementation*. IAPS 18 Conference Proceedings, 2004 07 7–9, CD-Rom. ISBN 3-85437-263-9.
- Rashid, H. 2001. Installing Space, in *The Art of Architecture Exhibitions*. Kristin Fereiss (Ed.). Rotterdam: NAI publishers, 34–42.
- Reklaitė, J. 2010. *Apie architektūrą parašėse*. Paroda „Našlaičiai“ Nacionalinėje dailės galerijoje [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. gruodžio 3 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.7md.lt/lt/2010-12-03/miesto_veidas/apie_architektura_parastese.html>.
- When art meets space, when space meets art. Spatial, structural and Graphical Design for Event and Exhibition*. 2007. Victionary (ed.).

JULIJA REKLAITĖ

Faculty of Architecture, Vilnius Gediminas Technical University, Pylimo g. 26/Trakų g 1, 01132 Vilnius, Lithuania
E-mail: julija.reklaite@gmail.com

Publications: author and co-author of 3 research papers. Projects: architect or designer of around 20 exhibitions, co-curator of architecture discussion platform based in Vilnius. Research interests: the challenges of architecture representation, collaboration in contemporary practices, modernistic heritage and identity questions under the social change.

ARCHITECTURE AT EXHIBITIONS (LITHUANIAN CASE)

A. Visminaitė, J. Reklaitė

Abstract. The title of this paper reveals an ambiguity of the issue analysed and ambivalent role of architecture at exhibitions: architecture here can be perceived as an object or topic tackled within exhibition (exhibition of architecture) as well as means to form the space of exposition (architecture of exhibition). The paper analyses different implications of architecture at exhibition and will try to demonstrate that terms of interdisciplinarity and collaboration can be introduced while talking about presentation of architecture and its context. Also, the transformations of relationship between an object displayed and the way it has been exhibited are discussed. In this paper the Lithuanian context of exhibitions is discussed through the scale of types of exhibitions, levels of displays and the collaboration that emerges from them. To examine the problematic nature of double-edged perception of architecture, three types of exhibitions are defined in the paper – documenting, researching and summarizing exhibition practices which differ in the methods and aims of their analysis and curatorial praxis used. Also, for the analysis of architecture of exhibitions (or a display) three levels have been characterized – 2D, 3D and 4D; apart from the technical part they are installed at exhibitions, they differ in the level the audience is involved and in the level the information can be interpreted.

Keywords: architecture as media, exhibition as a lab, culture of architecture, transformation, identity, concept of architecture/exhibition, collaboration.

ASTA VISMINAITĖ

Cultural platform “KultFlux”, Antakalnio g. 88-15, 10204 Vilnius, Lithuania. E-mail: asta.visminaite@gmail.com

Projects: co-founder and curator of cultural platform by the river Neris “KultFlux” (urbanism, public design, visual arts). Research interests: architectural curating practices, representation of architecture in the context of exhibitions, public and urban design.